

Onderzoek alles en behoudt het goede: Een ecclesiologische waardering van *appreciative inquiry* (AI)

“Zin in veranderen maak je namelijk samen.”¹

Wie bij bovenstaande leus de neiging tot afhaken of braken voelt opkomen: dat herken ik. Wéér zo’n methode met cliché-achtige leuzen die een gemaakte positieve energie moet genereren. Toch denk ik dat we *appreciative inquiry* (AI) – in de afkorting niet te verwarren met ‘artificial intelligence’ – daarmee geen recht zouden doen. AI is een zogenaamde veranderfilosofie: een bepaalde kijk op en aanpak van veranderingen in groepen of gemeenschappen. Er zit daarom meer in die zin hierboven. AI is namelijk niet zozeer een model dat je gewoon moet toepassen of een aantal stappen in een ingewikkelde rekenopgave die je moet aflopen voor de oplossing, maar meer een ‘mentaal gereedschap’: een behulpzame blikopener die je kunt gebruiken om vorm te geven aan een veranderingsproces in je kerk. Veel kerken hebben te maken met talloze uitdagingen die zich in onze versnellende tijd opdringen: vragen over de gezamenlijke identiteit door groeiende kloven tussen generaties, tussen sociale groepen en het verlies aan vanzelfsprekende verbanden doordat bijvoorbeeld vertrouwde gebouwen moeten worden afgestoten. Hoe ga je dan het gesprek aan? Hoe versterk je de gemeenschap? En help je mensen opnieuw een gezamenlijke visie voor de wijk en de stad te formuleren? AI is een gereedschap dat daar bij kan helpen. Een gereedschap dat de kerk ook vooral ‘kerk’ laat zijn en het niet verbouwd tot een bedrijf of een professionele organisatie. Daarom hier een korte ecclesiologische waardering van *appreciative inquiry*.

AI kiest, zoals de naam reeds doet vermoeden, voor een positieve inzet. ‘Zin in veranderen’ veronderstelt en werkt aan de interne motivatie van betrokkenen. Er wordt aandacht gegeven aan wat betrokkenen belangrijk vinden en wat ze waarderen aan hun gemeenschap, aan een bepaald thema of situatie. In het Nederlands wordt wel daarom wel gesproken over ‘waarderend onderzoeken’ of ‘waarderend actieonderzoek’. Dat betekent dat betrokkenen worden gevraagd naar wat er goed gaat, wat men bij elkaar houdt en wat men bij elkaar waardeert. Juist die waarderende insteek heeft lokale kerken denk ik veel te bieden. In veel publicaties, helemaal sinds de coronacrisis, lijkt de kerk vooral benaderd te worden als een ‘ziek lichaam’ dat van alles onder de leden heeft. Veel van onze vragen vinden hun aanleiding in iets dat niet goed gaat dat we vervolgens willen oplossen: Hoe krijgen we jongeren weer in de kerk? Hoe houden we de millennials vast? Hoe bereiken we de buurt? Waar vinden we nog mensen die in het leiderschap willen meedoen? Hoe overbruggen we de kloof tussen de generaties? Verandering krijgt dan vooral de vorm van verbetering: we zoeken naar maatregelen die ‘beterschap’ moeten brengen. De kerk wordt in wezen gezien als (dood)zieke patiënt die een flinke operatie, of tenminste een flinke kuur, nodig heeft om weer gezond te worden. Andrew Root, in zijn recente boek *Churches and the Crisis of Decline* (2022), beschrijft deze neiging als een seculiere kramp: ‘de kerk is kapot en dat moeten we *fixen*.’ AI helpt ons om onze taal kritisch tegen het licht te houden. Want de taal die we gebruiken en de beelden die we daarmee oproepen zijn bepalend voor hoe we naar verandering kijken, hoe we naar elkaar kijken, en bovenal, schrijft ook Root, hoe we soms ongewild het immanente frame in onze taal over de kerk is gekropen. Wanneer de taal verstomd om uitdrukking te geven aan

¹ *Veranderen met appreciative inquiry*, 20.

Gods actuele handelen en onze waardering voor de kerk, als een levend lichaam waar God wordt ontmoet, ontbreekt.

De ‘zin in veranderen’ die AI nastreeft verwijst daarom ook naar het belang van de taal die we gebruiken. Hoe spreken we over de kerk? Welke metaforen gebruiken we? Taal is immers ook een handeling (‘speech-act theory’), zoals door theologen als Vincent Brümmer, en recenter Kevin Vanhoozer, prominent op de agenda is gezet. ‘Spreken is handelen’ en met de woorden die we gebruiken scheppen we een bepaalde cultuur. Spreken over God is dus reeds een ‘doen’. AI ziet dit gesprek als de essentie van het veranderingsproces. Verandering is niet zozeer een tijdelijke ingreep om weer tot een kerkelijk normaal te komen, maar behoort tot het wezen van de kerk; ze is in een voortdurend proces van groei, van volwassenwording en – *dare I say* – heiliging (Ef. 4:13-16). Immers, de reformatorische kerk is een blijvend proces van reformatie. AI stimuleert ons om, in ons spreken over de kerk als levende gemeenschap, verandering liever in pedagogische dan in pathologische zin te bespreken. Juist in dit tijdsgewricht van crisis, onzekerheid en het verdwijnen van vanzelfsprekendheden, denk dat de kerk een waarderende pedagogiek nodig heeft. Dat wil niet zeggen dat alles wat er in de kerk gebeurt alleen maar positief is – we weten uit de praktijk hoeveel rottigheid er binnen de kerk plaatsvindt – maar we willen het goede zoeken, dat wat zicht geeft op een hoopvol alternatief. Dan gaat onze aandacht niet uit naar ‘wat er schort’, maar naar wat ‘in beweging’ zet en houdt. Hier benoemt AI het belang van het delen van verhalen. Laat mensen elkaar vertellen wat hen aanspreekt in hun kerk, hoe de kerk hen heeft geholpen Christus te volgen, of te leren bidden en vergeven, zich te bekeren van dingen die hun leven en relaties verwoestten. Dat waar de schoonheid van de kerk zit, schrijft ook Root, niet in het aantal, de programma’s of de mogelijkheden die beschikbaar zijn. Deze narratieve benadering van verandering past bij de kerk als gemeenschap waarin we door te vertellen over ‘de grote daden Gods’ nadenken over actuele uitdagingen. Denk aan de kerk van Jeruzalem die een identiteitscrisis te boven komt door te delen wat God tot stand had gebracht onder niet-joden (Hand. 15:4).

Een ander kenmerk van AI is dat onderzoek gestalte krijgt als een gezamenlijk veranderingsproces. Het ‘zin in veranderen doe je *samen*’ verwijst ook naar de onderliggende sociale benadering. ‘Zin’ in de betekenis van ‘betekenis’ als een iets dat binnen groepen en in gemeenschappen plaatsvindt. AI voorziet de kerk in de benadering die helpt om de eigen bronnen in te brengen. Wie nadenkt over de kerk en wie enige ervaring heeft binnen de kerk weet dat dit bijzonder belangrijk is. In het verleden voerde de stem van de confessionele theologie, vertolkt door de dominee, de boventoon. Zonder deze gering te willen schatten raakte daarmee het geleefde geloof, dat wat betrokkenen zeggen en doen, teveel uit het oog verloren. AI probeert juist wat op het grondvlak leeft een stem te geven. Dat *samen* heeft vooral ook tot doel om beter zicht te krijgen op het geheel. In AI begint een verandering dus niet bij het organiserende individu of de paar mensen die in een commissie zitten en het vervolgens uitzetten in de gemeenschap. Niemand kent immers volkomen, dus in geen enkele organisatie is er iemand – niet de dominee, de ouderlingenraad, noch een speciale commissie – heeft een volkomen overzicht op wat er gebeurt en gaande is. Hiervoor moet er gepraat worden. Juist in een mondige context als de Nederlandse cultuur. Dat voorkomt ook dat er te snel naar makkelijke antwoorden wordt gegrepen. In het onderlinge gesprek komt de complexiteit al gauw naar boven en leren betrokkenen ook inzien dat het complex is. Door mensen met elkaar op een waarderend manier in gesprek te brengen worden gedeelde waarden benoemd en wordt er gewerkt aan de versterking van relaties. In AI doet een gemeenschap aan zelfonderzoek, samen zoeken en reflecteren op wat hen motiveert, verbindt en hoopvol maakt. Het veranderen vindt zo plaats in de uitwisseling en de kennis die onderling wordt opgedaan. Natuurlijk toont

zich hier ook het seculiere kader van waaruit AI is ontstaan; namelijk dat kennisontwikkeling slechts een sociaal-construct is en daartoe beperkt blijft. Immers, de kerk is nou juist een gemeenschap die leeft in het bewustzijn dat zij niet hun eigen werkelijkheid schept. De uitdaging is dan hoe Schrift en traditie kunnen meedoen als middelen waardoor Gods stem gehoord kan worden. Immers, het goede of zelfs het Goede komt in de kerk niet slechts uit de groep voort; er is ook een teGoed waaraan de kerk schatplichtig is en zichzelf antwoordend opstelt. Dat gezegd hebbende, helpt AI de kerk om dat wat God gegeven heeft te waarderen en niet direct aan de immer sterke verleiding toe te geven om dat wat elders werkt te importeren. Dat was Nicholas Healy ‘blue-print-ecclesiologies’ noemt: een model wordt rücksichtslos van de ene situatie overgezet op een ander context. AI belemmert kerkelijke ‘hippigheid’: d.w.z. de verleiding om voor het nieuwe te vallen omdat het nieuw is en het oude bij het grofvuil te zetten omdat het niet meer werkt. Deze inzet bij “onderzoek alles en behoudt van het goede” (1 Thes. 5:21)) helpt de kerk te zoeken naar wat God in het verleden heeft gedaan en wat God in heden kan en wil doen.²

Jan Martijn Abrahamse

² *Veranderen met appreciative inquiry*, 41.